

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

październik-listopad-grudzień

Nr 45
(4/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZĘPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Academy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walenty GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

LESZEK ĆWIKŁA *Respublica bene ordinata. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Oddolna działalność obywatelska jako element pozapaństwowych form ochrony bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Zagadnienia administracyjnoprawne* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *Formy wykonywania zawodu radcy prawnego* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *Stosunek Unii Europejskiej oraz niektórych państw UE do marihuany. Regulacje prawne w wybranych krajach członkowskich* | 52

KAROL JUSZKA *Czynniki dotyczące podjęcia na nowo umorzonego postępowania przygotowawczego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *O potrzebie wprowadzenia pisemnej interpretacji przepisów dotyczących prawa do emerytury* | 85

MAREK STYCH *Wybrane aspekty prawne i organizacyjne transportu zwierząt gospodarskich* | 96

DARIUSZ ŻAK *Prawne zasady przetwarzania danych osobowych* | 111

SEBASTIAN BAJON *Upadłości i restrukturyzacje w Polsce – wybrane aspekty prawne i statystyki postępowań* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Między rzeczą a energią – refleksja nad obecnym modelem „sprzedaży” niematerialnego egzemplarza programu komputerowego* | 142

ROBERT KAROWIEC *Aspekt porównawczy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu* | 153

ADAM KARPIŃSKI *Kultura remiksu i dozwolony użytek w prawie autorskim* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Komercjalizacja wizerunku a media społecznościowe* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Ograniczenia linkowania w Internecie w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – analiza orzeczenia z dnia 14 czerwca 2017 roku w sprawie C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *Jednolity rynek cyfrowy jako narzędzie harmonizujące wewnątrzspółnotowe korzystanie z własności intelektualnej* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules w Unii Europejskiej - wybrane aspekty regulacji z perspektywy polskiej, niemieckiej i brytyjskiej* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Aktualne zasady i kontrola planowania finansowego* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Ekonomia kosztów transakcyjnych w teorii i praktyce – integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego* | 274

MIROSLAW MACHNACKI *Wykorzystanie rachunkowości rolnej w wycenie efektów zewnętrznych w rolnictwie* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Organizacja zabezpieczenia emerytalnego w Niemczech* | 303

Glosa

SZYMON ROŻEK *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16* | 322

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Uchwały synodu łęczyckiego z 1257 roku* | 334

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Ogólnopolska konferencja naukowa „Polonia Restituta. Dekalog dla Polski w 100-lecie odzyskania niepodległości: Kultura i Tożsamość”, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Lublin, 10.12.2018 r.)* | 340

Contents

Articles

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Grassroots active citizenship as an element of non-government forms of security protection of local community. Administrative and legal issues* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *The Forms of Practising as a Legal Adviser* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *The attitude of the European Union and some EU countries to marijuana. Legal regulations in selected member countries* | 52

KAROL JUSZKA *Factors connected with resume preparatory criminal proceedings in the judgments issued by the Supreme Court and common courts* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *The need to introduce a written interpretation of the provisions on the right to a retirement pension* | 85

MAREK STYCH *Livestock Transport: Selected Legal and Organizational Issues* | 96

DARIUSZ ŻAK *Legal rules for the processing of personal data* | 111

SEBASTIAN BAJON *Bankruptcies and restructurings in Poland – a selected legal aspects and statistics of proceedings* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Between thing and energy - a reflection on the current “selling” an intangible copy of a computer program model* | 142

ROBERT KAROWIEC *The comparative aspect of the Charter of Fundamental Rights of the European Union (regarding the protection of socio-economic rights) with other international acts of similar importance* | 153

ADAM KARPIŃSKI *The remix culture and permitted use in copyright law* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Commercialization of the image and social media* | 183

BARTŁOMIEJ OREŹIAK *Restrictions of linking on the Internet in the light of the case law of the Court of Justice of the European Union - an analysis of the judgment of 14 June 2017 in Case C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *The Digital Single Market as a tool harmonizing the inter – community use of intellectual property* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules in the European Union - remarks from the Polish, German and British perspective* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Current principles and control of financial planning* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Transaction costs economics in theory and practice – vertical integration of powerplants and coal mines* | 274

MIROŚLAW MACHNACKI *The role of accounting in the valuation of external effects in agriculture* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *The organization of pension security in Germany* | 303

Gloss

SZYMON ROŻEK *Gloss to the Decision of the Supreme Court from 25 May 2017, II CSK 520/16* | 322

Source text

ARTUR LIS *The resolutions of the Synod of Łęczycza from 1257 year* | 334

Report

ARTUR LIS *National scientific conference „Polonia Restituta. Decalogue for Poland on the 100th anniversary of regaining independence: Culture and Identity”* | 340

Jacek Lewkowicz

Ekonomia kosztów transakcyjnych w teorii i praktyce – integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego

Transaction costs economics in theory and practice – vertical integration of
powerplants and coal mines

I. Wstęp

Celem niniejszej pracy jest wskazanie optymalnego rozwiązania problemów napotykanym przez podmioty monopolu bilateralnego. W ramach tekstu prowadzona jest na łamach studium przypadku analiza w zakresie roli integracji pionowej jako optymalnego sposobu na pokonanie barier, które są nierozzerwalnie związane z funkcjonowaniem w ramach monopolu bilateralnego. Autorski wkład polega na przeniesieniu rozważań teoretycznych na grunt praktycznych problemów polskiego rynku energetycznego w zakresie relacji między elektrownią a kopalnią węgla brunatnego.

Analiza problemu jest podzielona na trzy sekcje: pierwsza odnosi się do teorii ekonomii kosztów transakcyjnych (EKT), druga stanowi przemyslenia dotyczące relacji między elektrownią a kopalnią węgla brunatnego, ostatnia natomiast jest studium przypadku. Przedstawiona struktura pracy pozwala zarówno na przesiedzenie ewolucji rozważań poświęconych zjawisku integracji pionowej, jak i na właściwy wybór narzędzi do analizy monopolu bilateralnego występującego w przemyśle energetycznym oraz udowodnienie, iż badania teoretyczne znajdują swe potwierdzenie w empirii.

II. Integracja pionowa w ujęciu ekonomii kosztów transakcyjnych

Integracja pionowa (*vertical integration*) polega na połączeniu w ramach działalności jednego przedsiębiorstwa różnych faz produkcji, sprzedaży, dystrybucji danego dobra oraz innych istotnych procesów z nim związanych. Zjawisko integracji pionowej jest metodą zarządzania, tj. organizacji transakcji. Firmy, które są zintegrowane pionowo, cechuje wewnętrzna hierarchia, która pomaga w koordynowaniu przedsięwzięć. Przez przejście firmy będącej dostawcą półproduktu, nabywca towaru rezygnuje z rozwiązania rynkowego na rzecz zarządzania kluczowymi procesami w ramach przedsiębiorstwa.

Powszechnie wyróżnia się trzy rodzaje integracji pionowej: wstecz (*backward*), w kierunku dystrybucji (*forward*) oraz zrównoważoną¹. Integracja wstecz ma miejsce, kiedy przedsiębiorstwo nabywa kontrolę nad dostawcami półproduktów niezbędnych w procesie wytwarzania dobra finalnego (tak więc np. producent mebli przejmuje zakład dostarczający drewno). W takiej sytuacji firma przejmująca zapewnia sobie kontrolę nad dostawami, eliminuje ewentualny oportunizm i koszty negocjacji dzięki zarządzaniu hierarchicznemu. Nieco mniej popularną formą integracji pionowej jest *forward integration*, kiedy firma ma kontrolę nad centrami dystrybucji i sprzedażą. Zrównoważona integracja pionowa polega natomiast na zarządzaniu wewnątrz firmy zarówno procesami związanymi z surowcami, półproduktami, aż po te dotyczące sprzedaży i dystrybucji (jest w pewnym sensie kombinacją integracji wstecz oraz w kierunku dystrybucji). Integracja pionowa jest determinowana relacjami z dostawcami (*upstream suppliers*) jak i nabywcami (*downstream buyers*). Kontraktowanie rynkowe zastąpione przez wewnętrzną alokację zasobów może pomóc w zwalczaniu niedoskonałości rynkowych utrudniających wymianę handlową. Wobec zawodności rynku transakcje są internalizowane w zintegrowanych pionowo strukturach organizacyjnych.

Okazuje się, że integracja pionowa podmiotów, która powoduje zastąpienie negocjacji lub arbitrażu sądowego przez odgórne zarządzanie, jest efektywniejsza niż relacja kontraktowa². Problem oportunistyki może być również spowodowany specyficznością aktywów. Jeżeli dostawca dobra finalnego wykorzystuje do jego produkcji specyficzne dla tego dobra półprodukty (w trakcie produkcji

¹ M. K. Perry, *Vertical Integration: Determinants and Effects*, w: Mark Armstrong, Robert H. Porter, *Handbook of Industrial Organization*, North Holland, 1988, s. 185-255.

² Ł. Hardt, *Rozwój ekonomii kosztów transakcyjnych. Od koncepcji do operacjonalizacji*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa, 2008, s. 117.

niektórych z nich istnieją wysokie korzyści skali), może on napotkać na zawyżanie ich ceny (w przypadku, gdy na rynku obecnych jest niewielu producentów półproduktów). Co więcej, jedyny odbiorca półproduktów może wymuszać obniżenie ich ceny. Strona transakcji, która jest zobligowana do inwestycji w aktywa specyficzne, będzie zmuszana przez jedynego odbiorcę towaru do obniżenia cen do poziomu nieopłacalnego. W takiej sytuacji konflikty między podmiotami transakcji mogą być bardzo częste, kosztowne i trudne do wyeliminowania.

Ogólnie rzecz ujmując, integracja pionowa w pewnych sytuacjach sprzyja harmonizacji interesów oraz redukcji kosztów³. Integracja pionowa w warunkach bilateralnego monopolu nie musi jednak zawsze nastąpić. Alternatywnym sposobem na załagodzenie konfliktów i zwalczanie oportunistów może być tzw. zarządzanie bilateralne. Zarządzanie bilateralne może być stosowane w przypadku, gdy koszty dostosowań kontraktu i związane z jego obsługą są niższe niż korzyści ze struktury bodźców powiązanych z zewnętrznymi dostawami oraz mniejszego prawdopodobieństwa błędów administracyjnych⁴. Według Williamsona wybór typu zarządzania zależy od częstotliwości wymiany oraz stopnia jej specyficzności⁵. Integracja pionowa jest optymalna, gdy transakcje są powtarzalne, zaś stopień ich specyficzności jest wysoki.

Zjawisko integracji pionowej związane jest często z kosztami pomiaru charakterystyk dóbr. Jak wskazuje Yoram Barzel, znaczną część kosztów funkcjonowania rynku stanowią wydatki przeznaczane na pomiar właściwości półproduktów⁶. Działania, których celem jest obniżenie ich poziomu mogą decydować o formie organizacji transakcji. Sytuacja, gdy jeden z podmiotów wykorzystuje asymetrię informacji o przedmiocie transakcji w obliczu trudności w „mierzeniu” jego atrybutów, sprzyja wystąpieniu zjawiska integracji pionowej⁷. Chęć do wykorzystania asymetrii informacji, a więc manipulowania charakterystykami dóbr, nadarza się w przypadku wysokiej liczby etapów produkcji. Nabywca musi bowiem sprawdzić jakość bezpośrednio kupowanego towaru, jak i atrybuty dobra na wszystkich niższych etapach produkcji. Integracja pionowa pozwala na zastąpienie kontraktów między kontrahentami przez zarządzanie w ramach firmy (umowy o pracę, wynagrodzenia za godzinę). Wytwórca półproduktów nie ma już motywacji do manipulowania jakością, ponieważ nie jest bezpośrednim

³ O. E. Williamson, *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu*, Warszawa 1998.

⁴ Ibidem, s. 87.

⁵ Ł. Hardt, op. cit. s. 121.

⁶ Y. Barzel, Measurement Cost and the Organization of Markets, *Journal of Law and Economics* 25 (1), 1982.

⁷ Ł. Hardt, op. cit.

beneficjentem takich działań. Tym samym, poziom kosztów mierzenia atrybutów dóbr zostaje obniżony.

Kolejną przyczyną integracji pionowej może być również oportunizm oraz wysokie koszty organizacji transakcji za pomocą rynku⁸. Odmienne podejście reprezentują m.in. Alchian i Demsetz, twierdząc że wymiana rynkowa nie pozwala na pomiar produktywności podmiotów zaangażowanych w zespołowy proces produkcji⁹.

Na aspekcie specyficzności aktywów skupiają się m.in. K. Monteverde oraz D. Teece¹⁰. Monteverde i Teece zaznaczają, iż integracja pionowa eliminuje zachowania oportunistyczne między stronami kontraktu (stabilność dostaw oraz jakość półproduktów są bardzo istotne w przemyśle samochodowym). Paul Joskow wykazuje, iż sama forma kontraktów może mieć wielkie znaczenie, np. kontrakty związane ze specyficznymi aktywami dotyczą niekiedy dłuższych terminów obowiązywania¹¹. Według Joskova nie istnieje w pełni zunifikowana teoria integracji pionowej¹². Podejście ekonomii kosztów transakcyjnych dostarcza jego zdaniem narzędzi do kompleksowej analizy tego zjawiska. Joskow zaznacza potrzebę precyzyjnej analizy kosztów wynikających ze struktur organizacyjnych przedsiębiorstw, bowiem mogą one być kluczowe w ich funkcjonowaniu już po integracji pionowej¹³.

Na złożoność decyzji o integracji pionowej przedsiębiorstw zwracają uwagę Srinivasan Balakrishnan oraz Birger Wernerfelt¹⁴. Zauważają oni, że rzeczywistość niepewność transakcji sprzyja integracji, lecz decyzja o jej przeprowadzeniu powinna uwzględniać częstotliwość zmian technologicznych w produkcji dobra oraz natężeniu konkurencji w sektorze. Im częstsze są zmiany technologiczne, tym bardziej czyni to integrację pionową nieefektywną w stosunku do wymiany rynkowej (przedsiębiorstwu trudniej jest sprawnie kontrolować proces produkcji w obliczu szybkiego postępu technologicznego). Podobnie konkurencja wśród dostawców oddala decyzję o integracji pionowej, ponieważ sprzyja ona wzrostowi

⁸ Ibidem, s. 131.

⁹ A. Alchian, H. Demsetz, Production, Information Costs, and Economic Organization, *American Economic Review* 62 (5), 1972.

¹⁰ K. Monteverde, D. J. Teece, Switching Costs and Vertical Integration in the Automobile Industry, *The Bell Journal of Economics* 13 (1), 1982, s. 206-213.

¹¹ P. Joskow, Contract Duration and Transactions Specific Investment: Empirical Evidence from Coal Markets, *American Economic Review* 77 (1), 1987, s. 168-185.

¹² Idem, Vertical Integration, *Handbook of New Institutional Economics*, Springer/Kluwer, 2003.

¹³ Ibidem.

¹⁴ S. Balakrishnan, B. Wernerfelt, Technical Change. Competition and Vertical Integration, *Strategic Management Journal* 7 (4), 1986, s. 347-359.

jakości oraz obniżeniu cen półproduktów dostarczanych przez dostawców (co czyni organizację transakcji w ramach firmy mniej optymalną).

III. Kopalnia węgla brunatnego i elektrownia jako monopol bilateralny

Monopol bilateralny występuje, gdy na rynku istnieją dwie firmy, spośród których jedna jest jedynym producentem lub dostawcą danego dobra (monopolistą) na początku strumienia jego przetwarzania (*upstream*), zaś druga ze stron jest jego wyłącznym nabywcą (monopsonistą) w dole strumienia (*downstream*)¹⁵. W dalszej kolejności następuje sprzedaż produktu finalnego odbiorcom. W zależności od struktury rynku, monopsonista może stać się cenobiorcą, bądź cenotwórcą towaru. Przedsiębiorstwa działające w monopolu bilateralnym są silnie od siebie uzależnione, a z transakcjami między nimi wiążą się negocjacje cen i ilości dobra.

Ponieważ dostawca nie może sprzedać towaru innym kontrahentom, zaś odbiorca nie znajdzie alternatywnego źródła zaopatrzenia, obu firmom zależy na zawarciu ugody (w przeciwnym razie grozi im bankructwo). Konstruowanie kontraktów bywa zatem skomplikowane i kłopotliwe, a negocjacje mogą często się przedłużać. Jednak każda ze stron pragnie wykorzystać swą siłę monopolistyczną, czy też monopsonistyczną, zwłaszcza że występuje asymetria informacji między stronami¹⁶. Z wymianą w ramach bilateralnego monopolu związane są więc wysokie koszty transakcyjne. Często można napotkać przekonanie, iż ostateczne rozstrzygnięcie zapadnie na korzyść firmy o większej sile przetargowej¹⁷.

Przedmiotem wymiany między elektrownią a kopalnią węgla brunatnego jest węgiel brunatny, monopolistą dostarczającym węgiel – kopalnia węgla brunatnego, natomiast jedynym jego odbiorcą – elektrownia węglowa. Zakładając liberalizację rynku energetycznego, elektrownia jest cenobiorcą. Produktem finalnym elektrowni jest energia elektryczna, a popyt na nią jest ujemnie nachylony względem ceny (popyt na energię maleje wraz ze wzrostem jej ceny)¹⁸. Ponadto, elastyczność cenowa popytu jest w tym przypadku dosyć niska.

¹⁵ R. Blair, D. Kaserman, A Note on Bilateral Monopoly and Formula Price Contracts, *American Economic Review* 77 (3), 1987, s. 460-463.

¹⁶ M. Riordan, Uncertainty, Asymmetric Information and Bilateral Contracts, *Review of Economic Studies* 51, 1984, s. 83-93.

¹⁷ R. Blair, D. Kaserman, R. Romano, A Pedagogical Treatment of Bilateral Monopoly, *Southern Economic Journal* 55 (4), 1989, s. 831-841.

¹⁸ L. Jurdziak, Odkrywkowa kopalnia węgla brunatnego i elektrownia jako bilateralny monopol w ujęciu klasycznym, *Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej* 30

Podaż węgla brunatnego jest z góry zdeterminowana, a jego rozkład i ilość na danym terenie ograniczone. Skoro podaż węgla jest określona, energia możliwa do wyprodukowania również ma charakter zdeterminowany. Dodatkowo uwzględnić należy okres eksploatacji złóż na podstawie rocznego wydobycia. Jedynie bardzo wysoka cena węgla zachęca kopalnię do całkowitego wykorzystania złoża. Minimalna cena, dla której to nastąpi jest tzw. ceną maksymalizującą wydobycie. Późniejszy jej wzrost nie oddziałuje na podaż węgla, lecz zwiększa zyski kopalni. Prawdopodobnie jednak cena maksymalizująca wydobycie jest zbyt wysoka do zaakceptowania przez rynek (a więc i w relacjach między elektrownią a kopalnią węgla brunatnego).

Kolejnym zagadnieniem, które może być kluczowe w relacjach między elektrownią a kopalnią jest kwestia jakości półproduktu. Wykorzystując asymetrię informacji, kopalnia może manipulować jakością węgla, mieszając urobek z różnymi frontami, czy też zmieniając skład strugi. Innym istotnym czynnikiem zaburzającym klasyczne rozwiązanie monopolu bilateralnego zbudowanego przez elektrownię i kopalnię węgla brunatnego jest specyficzny charakter rynku energii elektrycznej.

Ponieważ cena bazowa maksymalizująca zyski jest ustalana w oparciu o informacje o kosztach, konieczne jest wzajemne zaufanie w relacjach elektrowni z kopalnią. Oportunizm którejkolwiek ze stron spowoduje zachwianie stabilności owej struktury bilateralnego monopolu. Zastosowanie integracji pionowej w tym przypadku eliminuje powyższe obawy.

IV. Korzyści płynące z integracji pionowej elektrowni z kopalnią węgla brunatnego

Integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego poprawia efektywność działań w ramach tworzonego przez oba podmioty monopolu bilateralnego. Jednocześnie, proces ten nie powoduje negatywnych skutków ani dla rynku energetycznego ani obiorców energii elektrycznej. Integracja pomaga w przezwyciężeniu oportunistyki, redukuje koszty transakcyjne związane z negocjacjami i wykorzystywaniem asymetrii informacji, poprawia też wyniki finansowe stron¹⁹.

(106), 2004, s. 103-112.

¹⁹ L. Jurdzia, Czy integracja pionowa kopalń odkrywkowych węgla z elektrowniami jest korzystna i dla kogo?, *Biuletyn URE* 2, 2005.

Efektywność skali produkcji objawia się w modernizacji i rozbudowie elektrowni. Ponadto, efektywność ta może być zauważalna również w optymalnej eksploatacji wyrobisk węgla brunatnego. Lepsza wewnętrzna kontrola i koordynacja polega m.in. na zapewnieniu stałej jakości węgla (surowca potrzebnego do produkcji energii elektrycznej) oraz eliminacji podwójnej jej kontroli, czy też wprowadzeniu wspólnego zespołu badawczego. Szczególnie ważny jest brak asymetrii informacji między kopalnią a elektrownią, dzięki czemu elektrownia posiada pełną informację o wyrobisku i wpływ na jego eksploatację. Trwały związek elektrowni i kopalni niweluje problemy związane ze swobodnym ustalaniem ceny surowca i deregulacją rynku energetycznego. Elektrownia posiadająca dane dotyczące eksploatacji wyrobiska jest w stanie zoptymalizować wydobycie węgla, natomiast kopalnia wdrożona w specyfikę produkcji energii elektrycznej może efektywnie zarządzać jakością węgla. Co więcej, dzięki integracji pionowej elektrownia nie jest narażona na brak ciągłości w dostawach surowca wynikający z oportunizmu kopalni.

W przypadku monopolu bilateralnego elektrowni i kopalni węgla brunatnego występuje wysoka specyficzność aktywów. Kotły służące do pozyskiwania energii elektrycznej z węgla są dostosowane do parametrów surowca z pobliskiego złoża. Z kolei transport półproduktu jest nieopłacalny ze względu na wysoką wilgotność węgla, dlatego też elektrownie są często usytuowane w pobliżu kopalni. Na problem specyficzności aktywów w relacjach elektrowni i kopalni wskazuje również J. Kerkvliet²⁰. Wykazuje on, iż pionowo zintegrowane firmy osiągają wyższą efektywność ekonomiczną oraz techniczną względem niezintegrowanych. Kolejnym badaczem, który poddaje analizie specyficzność aktywów w kontekście integracji pionowej jest Paul Joskow²¹. Na podstawie niemalże trzystu kontraktów węglowych dochodzi on do wniosku, że długoterminowe zobowiązania dotyczące przyszłego handlu *ex ante* są preferowane względem kolejnych negocjacji cenowych w obliczu wzrostu specjalizacji aktywów. Ponadto, wyniki badań Joskova potwierdzają hipotezę o silnym wpływie specyficzności aktywów na relacje między kontrahentami. Joskow podkreśla istnienie trudności w zmierzeniu różnicy kosztów zarządzania w ramach zintegrowanego pionowo przedsiębiorstwa a rozwiązaniem rynkowym²².

²⁰ J. Kerkvliet, Efficiency and Vertical Integration: The Case of Mine-Mouth Electric Generating Plants, *Journal of Industrial Economics* 34 (5), 1991, s. 467-468.

²¹ P. Joskow, Contract Duration and Relationship-Specific investment..., op. cit.

²² Idem, Vertical Integration, *Handbook of New Institutional Economics...*, op. cit.

Kolejnym pozytywnym aspektem wystąpienia zjawiska integracji pionowej elektrowni i kopalni jest uniknięcie problemu nakładania podwójnej marży²³. Nakładanie podwójnej marży ma miejsce, kiedy więcej niż jedna z firm napotyka na ujemnie nachyloną krzywą popytu w łańcuchu dostaw, co zachęca ją do ustalenia marży produktowej wyższej od kosztu krańcowego. Sytuacja taka może nastąpić, jeśli oba przedsiębiorstwa obecne w łańcuchu przetwarzania półproduktów mają pozycje monopolistów na swoich rynkach oraz działają osobno. Podwójna marża nakładana na produkt w rezultacie nienaturalnie zwiększa jego cenę, a co za tym idzie, redukuje łączne zyski w monopolu bilateralnym. Integracja pionowa redukuje również ryzyko inwestycyjne. Proces ten zdecydowanie obniża prawdopodobieństwo wystąpienia strat elektrowni oraz pomaga w eksploatacji dużych wyrobisk węgla²⁴.

V. Studium przypadku: ZE PAK S.A., KWB „KONIN” S.A. oraz KWB „ADAMÓW” S.A.

Studium przypadku, które przeprowadzę opiera się na analizie relacji między elektrownią ciepłą (Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A.) oraz dwiema kopalniami węgla brunatnego (Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” S.A., Kopalnia Węgla Brunatnego „Konin” w Kleczewie S.A.). Mój wybór padł na wymienione podmioty nie tylko dlatego, że tworzą struktury monopolu bilateralnego, ale również ze względu na znaczenie rynkowe ich prywatyzacji w 2012 r.

Elektrownie w Pątnowie, Adamowie i Koninie powstawały w latach 1958-1974, ich połączenie nastąpiło w roku 1970. W grudniu 1994 r. zespół elektrowni przekształcono w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa. Pięć lat później ZE PAK S.A. nawiązała współpracę z inwestorem strategicznym, firmą Elektrim S.A. W kolejnych latach wszystkie elektrownie uzyskały koncesje na współspalanie biomasy (wytwarzanie „zielonej energii”) oraz pozwolenia zintegrowane (związane z zapobieganiem oraz ograniczaniem zanieczyszczeń) na produkcję energii elektrycznej oraz ciepłej. ZE PAK S.A. w październiku 2012 r. zadebiutował na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

²³ L. Jurdziak, Korzyści z integracji pionowej kopalń węgla brunatnego i elektrowni, *Polityka Energetyczna* 11 (1), 2008, s. 147-164.

²⁴ Ibidem.

Kopalnia Węgla Brunatnego „Konin” w Kleczewie S.A. powstała w 1945 roku²⁵. W roku 1955 rozpoczęto użytkowanie kolejnej odkrywki. Wzrost wydobycia surowca nastąpił w wyniku powstania Elektrowni „Konin” (1958) oraz Elektrowni „Pątnów” (1967-1969). W kolejnych latach systematycznie uruchamiano kolejne odkrywki w celu pokrycia zapotrzebowania elektrowni na węgiel brunatny. Przekształcenie KWB „Konin” (przedsiębiorstwa państwowego) w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa KWB „Konin” w Kleczewie S.A. nastąpiło w 1999 roku. Obszar działalności spółki obejmuje kilka powiatów. Właścicielem wszystkich akcji KWB „Konin” w Kleczewie S.A. był do 2014 r. Skarb Państwa.

Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” S.A. powstawała w latach 1959-1964. Jej siedzibą jest Turek, aczkolwiek eksploatacja złóż surowca ma miejsce na obszarze dwóch tysięcy hektarów (3 odkrywki)²⁶. Mimo, że obie opisywane kopalnie oferują sprzedaż węgla brunatnego, piasku, ilów oraz świadczą różnorodne usługi, ich działalność opiera się na dostawach węgla brunatnego do ZE PAK S.A. Wspomniany zespół elektrowni, aby produkować energię elektryczną, jest zmuszony do współpracy z kopalniami. Zauważyć można, że KWB „Konin” S.A. oraz KWB „Adamów” S.A. są jedynymi dostawcami węgla brunatnego, natomiast ZE PAK S.A. jego wyłącznym odbiorcą.

Zasadniczym problemem w relacjach między ZE PAK S.A., KWB „Konin” S.A. oraz KWB „Adamów” S.A. było do 2012 r. ustalanie ceny węgla brunatnego. W drugiej połowie 2006 roku miejsce miały napięte negocjacje między zespołem elektrowni a kopalniami²⁷. Obie kopalnie żądały podwyższenia ceny węgla, na co ZE PAK S.A. nie zgadzał się. Kompromis musiał zostać osiągnięty przed końcem roku – w przeciwnym przypadku surowiec byłby dostarczany po wyższej cenie, co z kolei groziło widmem wstrzymania produkcji energii przez zespół elektrowni. O problemach w negocjacjach świadczy również wypowiedź Ministra Skarbu Państwa z 7. grudnia 2006 r., w którym wyraża zaniepokojenie sytuacją²⁸. Minister podkreślił również, iż w stosunki handlowe między kopalniami a zespołem elektrowni ingerować może wyłącznie w obliczu zagrożenia energetycznego kraju.

²⁵ Informacje udostępniane na stronie internetowej KWB „Konin” w Kleczewie S.A. On line. <http://www.kwbkonin.pl>, [dostęp: 2.01.2018].

²⁶ Informacje udostępniane na stronie internetowej KWB „Adamów” S.A. On line. <http://www.kwbadamow.com.pl>, [dostęp: 2.01.2018].

²⁷ *Negocjacje będą wznowione*, Gazeta.pl. On line. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,3811152.html>, [dostęp: 2.01.2018].

²⁸ Minister Skarbu Państwa, *Odpowiedź Ministra Skarbu Państwa na zapytanie nr 1873*, Interpelacje, zapytania, pytania i oświadczenia poselskie, 07.12.2006. On line. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/5Bo1206F>, [dostęp: 2.01.2018].

Na skutek dalszych trudności w negocjacjach, ZE PAK S.A. zdecydował się na złożenie wniosku o postępowanie antymonopolowe skierowane przeciwko KWB „Konin” S.A. Sprawą zajmował się Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zespół elektrowni argumentował swą decyzję narzucaniem przez kopalnię wygórowanych cen węgla brunatnego oraz ograniczanie zbytu i produkcji surowca²⁹. Kopalnia z kolei zaznaczała, iż ZE PAK S.A. powinien składać spójne prognozy zapotrzebowania na węgiel brunatny (tzn. miesięczne oraz kwartalne powinny być zgodne ze średnią wartością przedstawianą przez plan roczny). Odchylenia od tych wartości KWB „Konin” S.A. zaczęła traktować jako pozaumowne, żądając za nie wyższych cen. UOKiK umorzył postępowanie antymonopolowe w lipcu 2007 r.

Kolejne istotne napięcia w relacjach, tym razem między KWB „Adamów” S.A. oraz ZE PAK S.A. wystąpiły we wrześniu 2008 roku³⁰. Długoterminowa umowa na dostawy węgla brunatnego zawarta między wspomnianymi przedsiębiorstwami traciła ważność 30.09.2008. Do tego czasu konieczne było porozumienie co do nowych kontraktów. Kopalnia zaproponowała ustalenie ceny surowca na podstawie danych rynku energetycznego agregowanych przez Agencję Rynku Energii S.A. lub Towarowej Giełdy Energii. ZE PAK S.A. preferowało szacowanie ceny węgla w oparciu o wzrost cen energii w latach 2002-2006. Kopalnia doświadczyła w 2008 roku wzrostu kosztów wydobycia węgla (inflacja, opłaty i materiały), przez co jej przychody ze sprzedaży surowca spadły. Niezbyt korzystne ustalenie ceny węgla w nowych kontraktach mogło skutkować ograniczeniem wydobycia.

W 2009 roku ZE PAK S.A. pozwał do sądu KWB „Konin” w Kleczewie S.A. Powodem sporu było wstrzymanie przez kopalnię dostaw paliwa niezbędnego do produkcji energii elektrycznej³¹. Kopalnia zapewniała zespołowi elektrowni około 70% dostaw węgla w 2009 r. Wartość sporu szacowano na 355 mln zł. Sławomir Mazurek, Prezes Zarządu kopalni, zaproponował wyższe ceny węgla oraz skrócenie kontraktu o 12 lat względem umowy z 2006 roku, która gwarantowała dostawy do 2027 r. Skrócenie kontraktu było umotywowane faktem, iż przy zasadach z 2006 r. kopalnia zobowiązałaby się do sprzedaży surowca z nieistniejących jeszcze odkrywek. Kopalni zależało również, aby ryzyko związane z eksploatacją obarczyło również zespół elektrowni. Na takie warunki nie przystała Prezes Zarządu ZE PAK

²⁹ Prezes UOKiK Delegatura UOKiK w Poznaniu, *Decyzja Nr RPZ 40/2007*, Poznań, lipiec 2007. On line. http://decyzje.uokik.gov.pl/dec_prez.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/dec_prez.nsf/4B4ADA5F52C9B654C12574F60029349B/Body/Decyzja_nr_RPZ_40_2007_z_25.07.2007.pdf [dostęp: 2.01.2018].

³⁰ *Wstrzymają węgiel?*, Portal Wielkopolski Wschodniej, 25.09.2008. On line. http://www.konin.lm.pl/aktualnosci/informacja/27159/wstrzymaja_wegiel, [dostęp: 2.01.2018].

³¹ K. Kochanowski, *Sąd rozstrzygnie spór o węgiel dla elektrowni*, Parkiet.com, 06.01.2012. On line. <http://www.parkiet.com/artykul/0,648889.html>, [dostęp: 2.01.2018].

S.A., wobec czego kopalnia wypowiedziała umowę. Zespół elektrowni potrzebował gwarancji stałych dostaw węgla przed rozpoczęciem modernizacji bloków energetycznych w Pątnowie (inwestycja o wartości ok. 3 mld zł). Zaniepokojenie sytuacją wykazało Ministerstwo Skarbu Państwa, zaznaczając jednocześnie, że pomimo posiadania przez Skarb Państwa 100% akcji KWB „Konin” S.A. oraz 50% akcji ZE PAK S.A., spółki działają samodzielnie, a ich zarządy kierują się dobrem swoich firm.

Polityka Ministerstwa Skarbu Państwa związana z ujednoczeniem struktury właścicielskiej ZE PAK S.A., KWB „Konin” S.A. oraz KWB „Adamów” S.A. zmieniła się na przestrzeni lat. W 1999 roku partnerem strategicznym i właścicielem 20% akcji ZE PAK S.A. został Elektrim S.A., który dodatkowo został zobowiązany do modernizacji bloków energetycznych oraz uruchomienia nowych w ciągu 72 miesięcy. Spółka jednak miała poważne problemy finansowe w 2005 roku, wobec czego złożyła wniosek o przedłużenie terminu inwestycji, który został zaakceptowany. W obliczu narastających napięć w relacjach zespołu elektrowni i kopalni, Ministerstwo Skarbu Państwa w 2007 roku planowało wykluczenie Elektrim S.A. z ZE PAK S.A.³², między innymi poprzez wsparcie finansowe KGHM Polska Miedź S.A. W 2008 roku potencjalnym inwestorem, który miałby odkupić udziały od Elektrim S.A., wobec której toczyło się wówczas postępowanie upadłościowe, była Enea S.A. kontrolowana przez Skarb Państwa³³. Powyższe plany nie zostały jednak zrealizowane. W lutym 2010 roku MSP zaprosiło do negocjacji w sprawie nabycia 85% akcji KWB „Konin” w Kleczewie S.A. oraz KWB „Adamów” S.A. (15% akcji pozostało do przekazania uprawnionym pracownikom) oraz 50% akcji ZE PAK S.A.³⁴ Wyłączność negocjacyjną otrzymała Rafako S.A. z siedzibą w Raciborzu., od negocjacji jednak odstąpiono. W lipcu 2011 roku MSP ponownie zaprosiło do negocjacji w sprawie nabycia akcji, tym razem jedynie KWB „Konin” w Kleczewie S.A. oraz KWB „Adamów” S.A.³⁵ Do

³² R. Grochal, W. Szymański, *Skarb chce się pozbyć Solorza za wszelką cenę?*, Gazeta.pl, 23.09.2007. On line. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,4514200.html>, [dostęp: 2.01.2018].

³³ R. Grochal, *Resort skarbu wymyślił, jak pozbyć się Solorza*, Gazeta.pl, 24.04.2008. On line. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5153953.html>, [dostęp: 2.01.2018].

³⁴ Minister Skarbu Państwa, *Zaproszenie do negocjacji w sprawie nabycia akcji spółek Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów w Turku, Kopalnia Węgla Brunatnego Konin w Kleczewie, Zespół Elektrowni Pątnów – Adamów – Konin w Koninie*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2010. On line. http://www.msp.gov.pl/portal/pl/250/8750/Zaproszenie_do_negocjacji_w_sprawie_nabycia_akcji_spolkek_Kopalnia_Wegla_Brunatn.html?search=4740759, [dostęp: 2.01.2018].

³⁵ Minister Skarbu Państwa, *Zaproszenie do negocjacji w sprawie nabycia akcji spółek: Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów S.A. z siedzibą w Turku oraz Kopalnia Węgla Brunatnego Konin w Kleczewie S.A. z siedzibą w Kleczewie*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2011. On line. http://www.msp.gov.pl/portal/pl/32/16950/Kopalnia_Wegla_Brunatnego_Konin_w_Kleczewie_SA_z_siedziba_w_Kleczewie.html?search=4740759, [dostęp: 2.01.2018].

złożenia ofert wiążących oraz przeprowadzenia ograniczonego badania kopalni dopuszczono ZE PAK S.A. oraz Społem Plus Sp. z o.o. W marcu bieżącego roku odstąpiono od negocjacji ze Społem Plus Sp. z o.o. Parafowanie projektu umowy sprzedaży akcji kopalni przez ZE PAK S.A. (uprawniające do podjęcia negocjacji pakietu socjalnego przez potencjalnego inwestora) miało miejsce 19.04.2012. Niewiele ponad miesiąc później (28.05.2012) Minister Skarbu Państwa podpisał warunkową umowę sprzedaży 85% akcji obu kopalń na rzecz ZE PAK S.A.³⁶ Po uzyskaniu zgody Prezesa UOKiK oraz wniesieniu zapłaty za transakcję przez zespół elektrowni (175 mln zł) doszło do transakcji w lipcu 2012 r. W ramach umowy ZE PAK S.A. miało przeprowadzić do końca 2016 r. inwestycje w kopalniach o wartości 250 mln zł. Dodatkowe warunki dotyczą gwarancji pracowniczych górników oraz pozostałych zatrudnionych.

Rozważania teoretyczne dotyczące monopolu bilateralnego elektrowni i kopalni węgla brunatnego znalazły swe potwierdzenie w realiach polskiego sektora energetycznego. Fakty związane z relacjami między opisywanymi podmiotami wskazują na utworzenie struktur monopolu bilateralnego. Istnieją liczne prace naukowe poświęcone temu zjawisku, które powinny być wskazówką dla Ministerstwa Skarbu Państwa już w trakcie częściowej prywatyzacji ZE PAK S.A. w 1999 roku. Niestety, twórcy planu prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych nie przewidzieli problemów typowych dla podmiotów składających się na układ monopolu bilateralnego. Sytuacji takiej z pewnością można było uniknąć poprzez jednoczesną (nawet opóźnioną) sprzedaż akcji ZE PAK S.A. oraz KWB „Konin” S.A. i KWB „Adamów” S.A. Co więcej, za wzór posłużyć mogły działania zagranicznych przedsiębiorstw energetycznych, np. niemieckiego RWE Rheinbraun AG.

Integracja pionowa okazuje się rzeczywiście najoptymalniejszym środkiem poprawy relacji w przypadku monopolu bilateralnego. Proces prywatyzacji wspomnianych kopalni (polegający na objęciu przez ZE PAK S.A. 85% akcji KWB „Konin” S.A. oraz KWB „Adamów” S.A.) został finalizowany w lipcu 2012 r. (zgoda prezesa UOKiK na transakcję). Kolejne lata potwierdziły zażegnanie problemów związanych z relacjami w ramach monopolu bilateralnego, które miały miejsce w przeszłości.

³⁶ Minister Skarbu Państwa, *Inwestor dla KWB Adamów i KWB Konin*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2012. On Line. http://www.msp.gov.pl/portals/pl/29/21597/Inwestor_dla_KWB_Adamow_i_KWB_Konin.html?search=30526652, [dostęp: 2.01.2018].

VI. Podsumowanie

W pracy zostało wykazane, iż elektrownia i kopalnia węgla brunatnego tworzą struktury monopolu bilateralnego. Zaprezentowano, że integracja pionowa tych podmiotów jest optymalnym rozwiązaniem problemów dotyczących negocjacji cen surowca, podziału zysku oraz innych przejawów oportunistycznego.

Badania związane ze zjawiskiem integracji pionowej pozwalają na elastyczną adaptację wzorcowych rozwiązań do konkretnych przypadków. W przypadku zintegrowanej z kopalnią elektrowni, koszty transakcyjne negocjacji są zredukowane, asymetria informacji zanika, zaś efektywność skali produkcji osiąga wyższy poziom. Ponadto, koordynowanie wielu procesów staje się zdecydowanie łatwiejsze. Integracja pionowa powoduje również obniżenie ryzyka inwestycyjnego oraz eliminuje problem nakładania podwójnej marży. Wszystkie wymienione efekty przyczyniają się również do lepszego dostosowania podaży energii elektrycznej do popytu rynkowego. Pamiętać należy jednak, że sam proces integracji pionowej jest skomplikowany i wymaga bardzo starannie przygotowanego planu wdrożenia.

Zastanawiający jest fakt niewykorzystywania aparatu narzędziowego teorii ekonomii kosztów transakcyjnych przez polskie Ministerstwo Skarbu Państwa. Przede wszystkim uwagę należy zwrócić na brak ujęcia ewentualnych problemów charakteryzujących monopol bilateralny elektrowni i kopalni węgla brunatnego podczas prywatyzacji ZE PAK S.A. w 1999 roku. Być może uważano, że konflikty takie nie będą miały miejsca, ponieważ przed 2003 rokiem cena węgla brunatnego była ustalana odgórnie. Jednak oportunizm w relacjach między ZE PAK S.A. a KWB „Adamów” S.A. oraz KWB „Konin” S.A. stał się istotnym problemem wraz ze zmianą przepisów w 2003 roku (cena surowca stała się wtedy przedmiotem negocjacji elektrowni i kopalni). Aż do 2012 roku nie udało się przeprowadzić zmian w strukturze właścicielskiej przedsiębiorstw, mimo że Ministerstwo Skarbu Państwa zdawało sobie sprawę z konieczności takich przekształceń. Tymczasem liczne spory skutkowały narastaniem wysokich kosztów transakcyjnych.

Bibliografia

Literatura

- Alchian, A., Demsetz, H. (1972), Production, Information Costs, and Economic Organization, *American Economic Review* 62 (5).
- Balakrishnan, S., Wernerfelt, B. (1986), Technical Change. Competition and Vertical Integration, *Strategic Management Journal* 7 (4).

- Barzel, Y. (1982), Measurement Cost and the Organization of Markets, *Journal of Law and Economics* 25 (1).
- Blair, R. D., Kaserman, D. L. (1987), A Note on Bilateral Monopoly and Formula Price Contracts, *American Economic Review* 77 (3).
- Blair, R. D., Kaserman, D. L., Romano, R. (1989), A Pedagogical Treatment of Bilateral Monopoly, *Southern Economical Journal* 55 (4).
- Hardt, L. (2008), *Rozwój ekonomii kosztów transakcyjnych. Od koncepcji do operacjonalizacji*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa.
- Joskow, P. (1987), Contract Duration and Transactions Specific Investment: Empirical Evidence from Coal Markets, *American Economic Review* 77 (1).
- Joskow, P. (2010), Vertical Integration, *Antitrust Bulletin* 55(3).
- Joskow, P. (2003), Vertical Integration, *Handbook of New Institutional Economics*, Springer/Kluwer.
- Joskow, P. (2008), Vertical Integration, *Issues in Competition Law and Policy/ABA Antitrust Section*.
- Jurdziak, L. (2007), *Analiza ekonomiczna funkcjonowania kopalni węgla brunatnego i elektrowni z wykorzystaniem modelu bilateralnego monopolu, metod optymalizacji kopalń odkrywkowych i teorii gier*, Wrocław.
- Jurdziak, L. (2007), Cena węgla brunatnego jako wyznacznik podziału zysku w układach kopalń i elektrowni, *Górnictwo i Geologia IX, Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej* Nr 118, *Seria: Studia i Materiały* Nr 33, Wrocław.
- Jurdziak, L. (2005), Czy integracja pionowa kopalń odkrywkowych węgla z elektrowniami jest korzystna i dla kogo?, *Biuletyn URE* 2.
- Jurdziak, L. (2008), Korzyści z integracji pionowej kopalń węgla brunatnego i elektrowni, *Polityka Energetyczna* 11 (1).
- Jurdziak, L. (2006), Negocjacje pomiędzy kopalnią węgla brunatnego a elektrownią jako kooperacyjna, dwuetapowa gra dwuosobowa o sumie niezerowej, *Energetyka* 2 (620).
- Jurdziak, L. (2004), Odkrywkowa kopalnia węgla brunatnego i elektrownia jako bilateralny monopol w ujęciu klasycznym, *Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej* 30 (106).
- Kerkvliet, J. (1991), Efficiency and Vertical Integration: The Case of Mine-Mouth Electric Generating Plants, *Journal of Industrial Economics* 34 (5).
- Monteverde, K., Teece, D. J. (1982), Switching Costs and Vertical Integration in the Automobile Industry, *The Bell Journal of Economics* 13 (1).
- Perry, M. K. (1988), Vertical Integration: Determinants and Effects. W: Mark Armstrong, Robert H. Porter, *Handbook of Industrial Organization*, North Holland.
- Riordan, M. M. (1984), Uncertainty, Asymmetric Information and Bilateral Contracts, *Review of Economic Studies* 51.

- Williamson, O. E. (1998), *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu*, Warszawa.
- Williamson, O. E. (1973), The Vertical Integration of Production: Market Failure Considerations, *American Economic Review* 61 (2).

Źródła internetowe

- Grochal, R., *Resort skarbu wymyślił, jak pozbyć się Solorza*, Gazeta.pl, 24.04.2008. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5153953.html>
- Grochal, R., Szymański, W., *Skarb chce się pozbyć Solorza za wszelką cenę?*, Gazeta.pl, 23.09.2007. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,4514200.html>
- Informacje udostępniane na stronie internetowej ZE PAK S.A. <http://zepak.com.pl/>
- Informacje udostępniane na stronie internetowej KWB „Konin” w Kleczewie S.A. <http://www.kwbkonin.pl>
- Informacje udostępniane na stronie internetowej KWB „Adamów” S.A. <http://www.kwbadamow.com.pl>
- Kochanowski, K., *Sąd rozstrzygnie spór o węgiel dla elektrowni*, Parkiet.com, 06.01.2012. <http://www.parkiet.com/artypk/0,648889.html>
- Minister Skarbu Państwa, *Inwestor dla KWB Adamów i KWB Konin*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2012. http://www.msp.gov.pl/portal/pl/29/21597/Inwestor_dla_KWB_Adamow_i_KWB_Konin.html?search=30526652
- Minister Skarbu Państwa, *Odpowiedź Ministra Skarbu Państwa na zapytanie nr 1873*, Interpelacje, zapytania, pytania i oświadczenia poselskie, 07.12.2006. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/5Bo1206F>
- Minister Skarbu Państwa, *Zaproszenie do negocjacji w sprawie nabycia akcji spółek Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów w Turku, Kopalnia Węgla Brunatnego Konin w Kleczewie, Zespół Elektrowni Pątnów – Adamów – Konin w Koninie*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2010. http://www.msp.gov.pl/portal/pl/250/8750/Zaproszenie_do_negocjacji_w_sprawie_nabycia_akcji_spolkek_Kopalnia_Wegla_Brunatn.html?search=4740759
- Minister Skarbu Państwa, *Zaproszenie do negocjacji w sprawie nabycia akcji spółek: Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów S.A. z siedzibą w Turku oraz Kopalnia Węgla Brunatnego Konin w Kleczewie S.A. z siedzibą w Kleczewie*, Ministerstwo Skarbu Państwa, 2011. http://www.msp.gov.pl/portal/pl/32/16950/Kopalnia_Wegla_Brunatnego_Konin_w_Kleczewie_SA_z_siedziba_w_Kleczewie.html?search=4740759
- Negocjacje będą wznowione*, Gazeta.pl. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,3811152.html>
- Prezes UOKiK Delegatura UOKiK w Poznaniu, *Decyzja Nr RPZ 40/2007*, Poznań, lipiec 2007. http://decyzje.uokik.gov.pl/dec_prez.nsf/xsp/.ibmmadres/domino/

OpenAttachment/dec_prez.nsf/4B4ADA5F52C9B654C12574F60029349B/Body/
Decyzja_nr_RPZ_40_2007_z_25.07.2007.pdf

Wstrzymają węgiel?, Portal Wielkopolski Wschodniej, 25.09.2008. http://www.konin.lm.pl/aktualnosci/informacja/27159/wstrzymaja_wegiel

Sterezczenie

Artykuł podejmuje problematykę integracji pionowej elektrowni i kopalni węgla brunatnego. Jego istotnym elementem jest analiza ujęcia zjawiska integracji pionowej w ramach ekonomii kosztów transakcyjnych. Uwaga jest poświęcona również korzyściom, jakie integracja pionowa może przynieść podmiotom tworzącym struktury monopolu bilateralnego. Praca jest wzbogacona o studium przypadku dotyczące relacji w ramach układu ZE PAK S.A., KWB „Adamów” S.A. oraz KWB „Konin” w Kleczewie S.A.

SŁOWA KLUCZOWE: ekonomia kosztów transakcyjnych, integracja pionowa, monopol bilateralny, negocjacje, teoria gier, struktura organizacyjno-właścicielska, studium przypadku

Summary

The article is devoted to the issue of vertical integration of a coal mine and a power plant. One of its crucial elements is the analysis of the vertical integration phenomenon from the transaction costs perspective. The paper is also aimed at potential advantages of vertical integration for entities that form a bilateral monopoly. The article contains the case study of relationships between ZE PAK S.A. (power plant), KWB “Adamów” S.A. (coal mine) and KWB “Konin” w Kleczewie S.A. (coal mine).

KEY WORDS : transaction costs economics, vertical integration, bilateral monopoly, negotiations, case study

Nota o autorze

dr Jacek Lewkowicz - Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych - jlewkowicz@wne.uw.edu.pl